

SAMMANFATTNING

Frågan om medlemskap i Nato debatteras just nu flitigt i Sverige. Debatten är på många sätt unik: under kalla kriget var svenskt Natomedlemskap en ickefråga och även efter murens fall fortsatte motståndarsidan att ha ett starkt stöd i opinionen. På senare tid visar emellertid flera opinionsmätningar att det skett ett skifte. Samtidigt har Natomotståndarna format sig i olika grupper och visar intresse för att ta strid i frågan.

Denna rapport är en genomgång av hur dagens Natomotståndare är organiserade och vilka argument de använder. Rapporten visar att det har skett en förändring i motståndarsidans argumentation samt på en tydlig skiljelinje vad gäller synen på Nato inom den svenska regeringen och i det socialdemokratiska partiet.

Natomotståndet i Sverige – vilka och varför?

AV: AARON KOREWA

Inledning

Det rör på sig i den svenska säkerhetspolitiska debatten. Efter Rysslands invasion av Ukraina och ökat aggressivt beteende i Sveriges närområde har frågan om medlemskap i försvarsalliansen Nato aktualiserats. Den 7 januari 2016 skrev 25 tunga namn i svensk säkerhetspolitisk debatt, däribland 12 tidigare ambassadörer, att Sverige bör gå med i Nato.¹

En mätning gjord av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) 2014 visade ett trendbrott i stödet för svenskt Natomedlemskap. Efter att länge ha varit den största

gruppen hade andelen motståndare fallit till 35 procent medan anhängarna vuxit till 48 procent.² Trenden har fortsatt, enligt MSB 2015 hade stödet för Natomedlemskapet ökat till 49 procent och motståndet sjunkit till 34 procent.³ I en annan mätning av opinionsinstitutet Sifo från september 2015 var stödet 41 procent och motståndet 39 procent.⁴

² <https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Publikationer-fran-MSB/Opinioner-2014-Allmanhetens-syn-pa-samhallsskydd-beredskap-sakerhetspolitik-och-forsvar/>

³ https://www.msb.se/Upload/Nyheter_press/Pressmeddelanden/Opinioner%202015.pdf

⁴ <http://www.svd.se/starkt-opinion-for-natomedlemsskap>

Den breda försvarsuppgörelsen i riksdagen i april 2015 vittnar om att det råder viss politisk enighet kring behovet av att stärka Sveriges försvarsförmåga. Man kan även se samförstånd kring att Sverige behöver försvarspolitiska samarbeten med andra länder. Däremot finns en tydlig politisk skiljelinje kring frågan om just Natomedlemskap då samtliga partier i den borgerliga Alliansen numera förespråkar ett sådant medan de rödgröna och Sverigedemokraterna är emot.

I och med att frågan aktualiserats har både förespråkare och motståndare fått slipa sina argument. Denna rapport har som syfte att granska Natomotståndet i Sverige och besvara frågor som: Vilka är emot? Vilka argument emot är vanligast? Kan

¹ <http://www.dn.se/debatt/lat-inte-rysskracken-hindra-oss-fran-att-ga-med-i-nato/>

man klassificera motståndarsidans argument? Hur är de organiserade? Förutom att titta på politiska partier går rapporten också igenom ett antal debattörer och aktörer som särskilt har engagerat sig i frågan.

För att sätta redovisningen i ett sammanhang inleds rapporten med en bakgrund om Nato och den svenska säkerhetspolitiken. Avslutningsvis förs en kortare diskussion kring rapportens innehåll och slutsatser.

Sverige och Nato – kort bakgrund

Det transatlantiska försvarssamarbetet North Atlantic Treaty Organization (Nato) bildades efter andra världskrigets slut. Dess främsta syfte var att hejda en sovjetisk invasion av Väst-europa. Enligt Natostadgans artikel fem är ett angrep på ett medlemsland ett angrep på alliansens samtliga medlemmar.⁵ Varje medlem är skyldig att hjälpa det angripna landet.

Sverige sökte aldrig medlemskap utan förlitade sig på ett starkt territoriellt försvar och en lång historia av neutralitetspolitik. Den svenska linjen under kalla kriget definierades

av skrivningen ”alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig”.

Efter Sovjetunionens kollaps och Warszawapaktens upplösning sökte flera av dess forna medlemmar medlemskap i Nato. Sverige fortsatte att stå utanför alliansen men närmade sig den öppet via medlemskapet i Natos *Partnerskap för Fred* (Pff) 1994. Slutet på kalla kriget ledde även till ett ökat fokus från Nato på internationella krisinsatser och Sverige har deltagit i flera av dessa.

Sveriges medlemskap i EU 1995 ledde också till en förändring av den säkerhetspolitiska doktrinen. Enligt EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP) är Sverige skyldigt att bistå angripna EU-länder, varav de flesta är Natomedlemmar. Sedan 2009 finns även den så kallade ”Solidaritetsförklaringen” enligt vilken Sverige ”*inte kommer att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat medlemsland i Europeiska unionen eller ett annat nordiskt land.*”⁶

I och med Rysslands agerande i Ukraina har Natos ansvar för det europeiska försvaret, då kanske främst av Rysslands baltiska grannländer, återaktualiserats. Ett tecken på detta var alliansens toppmöte i Wales i sep-

tember 2014 då det beslutades att man skulle ta fram snabbinsatsstyrkor och planer för snabbare mobilisering.⁷

I september 2014 undertecknade även Sverige ett så kallat ”värdlandsavtal”, *Host Nation Support*, med Nato som syftar till att vi kan stödja och ta emot stöd från Nato vid en kris eller ett krig i vårt land eller i närområdet. I praktiken gör avtalet det enklare för Natos snabbinsatsstyrka att öva och använda baser i Sverige. Avtalet gäller dock inte förrän riksdagen har godkänt det, vilket väntas ske i april 2016.

Motståndet i dag

I oktober 2014 överlämnade den tidigare svenske Moskvaambassadören Tomas Bertelman en utredning till försvarsminister Peter Hultqvist med titeln *Försvarspolitiskt samarbete: Effektivitet, solidaritet, suveränitet.*⁸ Utredningens slutsats var att den nuvarande svenska säkerhetspolitiken behöver genomlysas, och att för- och nackdelarna med ett Natomedlemskap borde utredas förutsättningslöst.

Detta gjordes inte och ett år senare, i oktober 2015, skrev Bertelman en artikel på DN Debatt, titulerad ”En tvetydig alliansfrihet bidrar inte

⁵ The North Atlantic Treaty (1949) http://www.nato.int/nato_static_files2014/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf

⁶ *Ett användbart försvar* (2009) <http://www.regeringen.se/contentassets/1236f9bd880b495f8a9dd94ce1cb71de/ett-anvandbart-forsvar-prop-200809140>

⁷ En bra genomgång av mötets betydelse för Natos framtid finns i Tracz, Katarina. (2015) *Fredens Hav? – Ökade spänningar kring Östersjön*. Stockholm: Frivärld. s. 85-90.

⁸ <http://www.regeringen.se/rappor-ter/2014/10/fo-2013b/>

till stabilitet”.⁹ I artikeln hävdas att Natomotståndet i Sverige har tre slags rötter: politisk-taktiska, ”romantiska” och ”realistiska”.

Enligt Bertelman berör de politisk-taktiska partiintressen. Det handlar om att Natomedlemskap riskerar att stöta bort väljare, skapa splittring i partiet eller i regeringen. De ”romantiska” rötterna bottnar i djupare identitetsfrågor. Det kan vara en längtan efter en ”oberoende” svensk röst från det kalla krigets dagar då alliansfria länder hade ett större utrymme. Till detta hör också en allmän pacifism och tanken att Sverige ska stå fritt från stormakterna som anses vara två sidor av samma mynt, ofta kallad ”kålsuppar-teorin”. De ”realistiska” argumenten är att Sverige och Ryssland ligger där de ligger, och att ett Natomedlemskap är fel sätt att hantera vårt asymmetriska förhållande till Ryssland.¹⁰

Bertelmans uppdelning är användbar då den täcker så gott som alla fält i debatten. I denna rapport kommer därför Natomotståndarnas argument att klassificeras enligt dessa tre rötter. Vissa kan vara lättare att urskilja än andra, exempelvis kan politisk-taktiska argument med avsikt döljas då det är naturligt att de som resonerar på detta sätt väljer att inte lyfta fram det.

Säkerhetspolitik är enligt denna föreställning inte ett resultat av rent rationella kalkyler, utan snarare av en social kontext och normer.

De ”romantiska”

Bertelman hävdar i sin artikel att de ”romantiska” knappast kommer att stå i centrum för en seriös Natodebatt. Men med tanke på att romantiska argument bottnar i identitetsfrågor ska man inte underskatta genomslagskraften i den sortens argumentation.

Skälet till att det ändå är nyttigt att undersöka det romantiska Natomotståndet är att det ger en god bild av den identitet många svenska beslutsfattare och debattörer bär på. Säkerhetspolitik är enligt denna föreställning inte ett resultat av rent rationella kalkyler, utan snarare av en social kontext och normer.

Ett begrepp som kan vara användbart här är vad Jan Ångström, professor i krigsvetenskap vid Försvarshögskolan, kallar ”strategisk kultur”. Detta definieras som ”normer och idéer om vem, hur, med vilken rätt och i vilket syfte man kan använda militärt våld”.¹¹ Normerna skapar omvärldssynen och

utgör sedan en begränsning för vilka beslut som kan fattas vid en konfrontation med säkerhetspolitiska problem.

Ann-Sofie Dahl senior forskare vid Center for Military Studies vid Köpenhamns Universitet, visar att Sveriges självbild under det kalla kriget formades runt vår ”aktivistiska” utrikespolitik. Sverige skulle stödja den fattiga världen genom att stå för en ”tredje väg” mellan stormakterna USA och Sovjetunionen. Vår neutralitetspolitik blev en central komponent i detta, som gjorde att vi kunde vara ”en oberoende röst”.¹²

Som Tomas Bertelman skriver i artikeln, ingår ”en dos antiamerikanism, allmän pacifism och principiellt kärnvapenmotstånd” i det romantiska perspektivet.¹³ Militärt våld blir endast acceptabelt i försvaret av Sveriges gränser. Eftersom USA är en supermakt ser man Nato som ett instrument för USA:s intressen. Då flera Natomedlemmar har kärnvapen ses det som försvärande för Sveriges trovärdighet som kärnvapenmotståndare om vi skulle ingå i alliansen. Vidare betraktar pacifisterna Nato som en militär allians och skulle Sverige gå med i en sådan blir det ett slags bevis på att militärt tänkande är nödvändigt och pacifismen förlorar trovärdighet.

⁹ <http://www.dn.se/debatt/en-tvetydig-alliansfrihet-bidrar-inte-till-stabilitet/>

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ångström, Jan. (2010) ”Försvarsmaktens internationella insatser: I den svenska säkerhetens eller identitetens tjänst?” i Engelbrekt, K. & Ångström, J. (red.). (2010). *Svensk säkerhetspolitik i Europa och världen*. Stockholm: Norstedts juridik. s. 187.

¹² Dahl, Ann-Sofie. (2006) ”Sweden: Once a Moral Superpower, Always a Moral Superpower?”. *International Journal*. 61(4). 895-908.

¹³ <http://www.dn.se/debatt/en-tvetydig-alliansfrihet-bidrar-inte-till-stabilitet/>

Flera politiska partier uppvisar idag tecken på denna romantiska syn. I Socialdemokraternas senaste parti-program från 2013 står exempelvis att alliansfriheten "ger oss starkare möjligheter att vara pådrivande i det globala nedrustningsarbetet". Man lyfter fram FN och att Sverige ska "spela en aktiv roll som medlare, brobyggare och samtalspartner vid internationella konflikter".¹⁴

Hos Miljöpartiet blir pacifismen framträdande när man skriver att Natomedlemskap skulle göra det svårt för Sverige att vara pådrivande för "nedrustning, ickevåldsfördrag och demilitariserade zoner." Till skillnad från Socialdemokraterna vill Miljöpartiet aktivt distansera sig från Nato och säga upp världslandsavtalet med skrivningen "Uthyrningen av svensk mark till Nato och andra utländska militärstyrkor för krigsövningar ska också upphöra."¹⁵

Vänsterpartiets linje ligger nära Miljöpartiets. I en artikel på SvD Debatt från januari 2015 nämner partiledaren Jonas Sjöstedt just kärnvapnen som ett särskilt problem. Turkiet med sin konflikt med kurderna lyfts fram som ett exempel på ett land Sverige inte kan vara allierat

med.¹⁶ Antiamerikanismen gör sig påmind när partiets försvarspolitiska talesperson, Stig Henriksson, skriver att Nato är en "västlig militärpakt", ledd av USA som har "bidragit till kraftigt upptrappade konfliktnivåer och stort lidande för civilbefolkningen."¹⁷

Att se med nostalgi på Sveriges agerande under det kalla kriget som något som bidrog till "avspänning" är ett vanligt argument i det romantiska lägret. I november 2014 utkom boken *Bevara alliansfriheten – Nej till Nato-medlemskap* (Celanders förlag). Redaktörer var den tidigare Moskva-ambassadören Sven Hirdman och journalisten Anders Björnsson.

De flesta medverkande i boken är före detta politiker och ämbetsmän och den socialdemokratiska dominansen är tydlig. Där finns namn som Rolf Ekéus, Anders Ferm, Katrine Marçal, Leif Pagrotsky, Pierre Schori, Maj Britt Theorin och den tidigare finske socialdemokratiske utrikesministern Erkki Tuomioja, men även folkpartisten Hans Blix.

Ett genomgående drag i boken är tillbakablickar; ett hyllande av "tredje vägens politik", oro för kärnvapen samt påtalande av balansen mellan supermakterna USA och Sovjet. Redan i

Att se med nostalgi på Sveriges agerande under det kalla kriget som något som bidrog till "avspänning" är ett vanligt argument i det romantiska lägret.

förordet nämns Natomotståndet hos Olof Palme och Gunnar Sträng.¹⁸ Boken har hyllats på vänsterforum som exempelvis Aftonbladet Kultur. Där ser man antiamerikanismens betydelse för Natomotståndet när recensenten Torsten Kälvemark talar om att USA har "tappat sin etiska och folkrättsliga kompass under de senaste decennierna" och att Sverige därmed inte kan ingå i en militär allians med landet.¹⁹ Aftonbladets kulturredaktör Åsa Linderborg är inne på samma linje när hon skriver att Nato är "ett större hot än Putin" och att man måste "prata om inringningen av Ryssland".²⁰

Bokens redaktörer är några av de mest aktiva rösterna mot svenskt Natomedlemskap. Sven Hirdman skriver ofta artiklar på debattsidor i frågan. Ett exempel är DN Debatt i juni 2015 där han menar att Sveriges eventuella stöd till Baltikum i händelse

¹⁴ *Ett program för förändring* (2013) s. 28-29 <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Kongresser/Kongress2013/Ett%20program%20for%20forandring.pdf>

¹⁵ <http://www.mp.se/om/partiprogram/varlden#6.4>

¹⁶ http://www.svd.se/smygande-svenskt-narmande-till-nato_4250131

¹⁷ <http://www.expressen.se/debatt/nej-tack-till-nato-smyganslutning/>

¹⁸ Björnsson, Anders & Hirdman, Sven (red.). (2014) *Bevara Alliansfriheten – Nej till Natomedlemskap*. Lund: Celanders förlag.

¹⁹ <http://www.aftonbladet.se/kultur/artikel20262207.ab>

²⁰ <http://www.aftonbladet.se/kultur/artikel22096068.ab>

Bokens redaktörer är några av de mest aktiva rösterna mot svenskt Nato-medlemskap.

av ett ryskt angrepp "behöver inte alls vara militärt".²¹

Sven Hirdman är också ett av namnen bakom internetsidan "Natoutredningen" som startades i juni 2015 tillsammans med bland andra Pierre Schori, Rolf Ekéus och Hans Blix.²² Sidan kritiserar framför allt världslandsavtalet. Tanken bakom sidan är att publicera en "politiskt oberoende Natoutredning".²³

En av initiativtagarna är dramatiker Stina Oscarson vars uttalanden om Nato placerar henne tydligt i det romantiska läget. Hon menar till exempel att Sverige inte på förhand ska ta ställning "till vem som är god och vem som är ond".²⁴ Stina Oscarson är även en av undertecknarna till en artikel på DN Debatt 19 april 2015 där hon tillsammans med ett antal andra kulturarbetare kritiserade världslandsavtalet med argument som att "våld löser

aldrig några problem".²⁵ Natoutredningen har även arrangerat en debatt på Kulturhuset i frågan och lagt ut en Natokritisk film på YouTube.²⁶

En framträdande pacifistisk röst som har valt att ställa sig bakom "Natoutredningen" är Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen som koncentrerar sig på frågan om kärnvapen. Deras ansvarige för nedrustnings- och vapenexportfrågor, Linda Åkerström, nämns som ett av namnen bakom hemsidan.²⁷

En annan internetsida i sammanhanget är "Bevara Alliansfriheten" som drivs av Anders Björnsson tillsammans med Lars-Gunnar Liljestrand och Rolf Andersson.²⁸ Redaktörerna har ett gemensamt förflutet på vänster-radikala Clartéförbundet och Folket i Bild/Kulturfront. Liljestrand är ordförande i organisationen FiB-juristerna som bedrev opinion mot Natos insats på Balkan. Skribenterna på sidan är desamma som i boken *Bevara Alliansfriheten*. Anders Björnsson har tidigare varit chefredaktör för den internationella kvartalstidskriften *Baltic Worlds* som ges ut av Centrum för Östersjö- och Östeuropaforskning vid Södertörns högskola. I tidskriften lyfte man nyligen fram den engelske

forskaren Richard Sakwa²⁹ som i sin bok *Frontlinje Ukraina* kallar Majdan för en olaglig kupp. Boken ursäktar det mesta av Putins agerande i Ukraina-kriget och skyller krisen på väst och Natos utvidgning.³⁰

Även om en majoritet av rösterna i det romantiska läget har en negativ inställning till USA är det sällan någon av dem kan klassificeras som direkt "ryssvänlig". Ibland legitimeras tanken att Ryssland kan känna sig trängt av Natos utvidgning men något stöd för Putins politik mot grannländer framförs sällan med undantag för några få röster på den yttersta vänsterkanten. I sammanhanget kan dock påpekas att Sven Hirdman har suttit i ett Board of Trustees för den ryska statens institut för internationella relationer (MGIMO) där Rysslands utrikesminister Sergej Lavrov är ordförande.³¹ (Hirdman beskrivs på institutets hemsida som "Personal representative of

Det är tydligt att det är den politiska vänstern som dominerar bland de "romantiska" rösterna.

²¹ <http://www.dn.se/debatt/tio-myter-och-missforstand-om-svensk-sakerhetspolitik/>

²² <http://natoutredningen.se/organisation/>

²³ <http://natoutredningen.se/syfte-utredningsplan/>

²⁴ <http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/stina-oscarson-kvinnor-har-i-alla-tidertvingats-anvanda-huvudet-och-inte-vapen/>

²⁵ <http://www.dn.se/debatt/nej-till-sverige-som-varmland-for-natos-militara-ovningar/>

²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=K9-Pc3w4Hgc>

²⁷ <http://natoutredningen.se/organisation/>

²⁸ <http://www.alliansfriheten.se/om-sajten/>

²⁹ Se exempelvis Kalb, Don. (2015) "Theory from the East? Double polarizations versus democratic transitions". *Baltic Worlds*. 19 november. 17-29.

³⁰ Sakwa, Richard (2015) *Frontlinje Ukraina*. Stockholm: Karneval förlag.

³¹ Johansson, Mats (2015) *Kalla Kriget 2.1*. Stockholm: Timbro. s. 168.

the founder of the IKEA company Ingvar Kamprad".³² Enligt egen uppgift skulle han hösten 2015 lämna posten,³³ hans namn står dock kvar på hemsidan i januari 2016.)

Det är tydligt att det är den politiska vänstern som dominerar bland de "romantiska" rösterna. En annan grupp som är kritisk till världensavtalet och arbetar med att samla namnunderskrifter mot det är "Aktionsgruppen Nej till Nato" grundad av bland andra Staffan Ekbohm, aktiv vänsterpartist i Stockholm.³⁴ Gruppen har en sida på Facebook sedan 2015 med några tusen följare. Även här verkar ett av de främsta argumenten vara att Sverige inte ska vara en del av Natos kärnvapendoktrin. En av medlemmarna i gruppen är Rolf Hagel³⁵, tidigare partiledare för Moskvatrogna Arbetarpartiet Kommunisterna, numera Sveriges Kommunistiska Parti. I en intervju med partiorganet *RiktPunkt* från 2009 beklagar sig Hagel över att glasnost och perestrojka i Sovjetunionen ledde till en "kontrarevolutions förödande konsekvenser".³⁶

³² <http://english.mgimo.ru/about-mgimo/board-of-trustees>

³³ <http://www.dn.se/debatt/replikor/nato-foresprakarnas-konsekvensanalys-brister/>

³⁴ <http://storstockholm.vansterpartiet.se/files/2013/12/R%C3%B6da-R%C3%B6ster-nov-2015-1.pdf>

³⁵ <http://www.nejtillnato.se/protokoll-stormote-aktionsgruppen-nej-till-nato-26-maj-2015/>

³⁶ http://www.riktpunkt.se/rp_2009/nr_6_09/06_09_20.htm

En annan vänsterröst som har valt att engagera sig mot Nato är journalisten Stefan Lindgren som tidigare har försvarat Pol Pot-regimen³⁷ och idag ger ut nyhetsbrevet *Ryska Posten* med en klart Kreml-trogen linje i exempelvis Ukrainafrågan. Lindgren skriver på sin blogg "8 dagar" att när de östeuropeiska staterna gick med i Nato blev de bara "åter satellitstater, till en annan stormakt",³⁸ ett exempel på källsuparteorin.

Ett av de vanligaste argumenten som framförs av de "realistiska" är att ett Natomedlemskap skulle öka de militära spänningarna och upptrappningarna i Östersjöregionen.

De "realistiska"

Som Bertelman skriver i sin artikel kan de "realistiska" beskrivas som de som argumenterar mot Natomedlemskap utifrån att det vore ett dåligt sätt att hantera Sveriges nuvarande säkerhetspolitiska utmaningar.

Traditionellt syftar begreppet säkerhetspolitik på statens säkerhet mot externa militära hot. Tankegångarna ligger nära den skola inom internationella relationer som kallas "Realism", där stater och deras makt är fokus för

³⁷ <http://www.flamman.se/vems-folkmord>

³⁸ <http://www.8dagar.com/2014/03/natos-expansion-bryter-avtal.html>

analysen. Moral och värderingar är inte det väsentliga här, utan varje stat ser (och har rätt att se) om sin säkerhet bäst den kan.

I artikeln skriver Bertelman att Sveriges förhållande till Ryssland är "asymmetriskt"³⁹ då Ryssland fortfarande klassas som en stormakt, i varje fall i sitt närområde. Realistiska röster mot svenskt Natomedlemskap är därför de som anser att det vore säkerhetspolitiskt oklokt att hantera vårt förhållande till Ryssland på det sättet.

Ett av de vanligaste argumenten som framförs av de "realistiska" är att ett Natomedlemskap skulle öka de militära spänningarna och upptrappningarna i Östersjöregionen. Socialdemokraternas internationelle ledare i Stockholm, riksdagsledamoten Anders Österberg, slår fast det i en debattartikel från november 2015.⁴⁰ Stefan Löfven visar tecken på samma resonemang när han talar om fördelen med att Sverige och Finland inte är medlemmar i Nato: "då har du två geografiska ytor fria. Det är inte bra om två militärallianser har direktkontakt."⁴¹

Överlag kan noteras att Socialdemokraterna just nu i större utsträckning använder sig av realistiska argument än romantiska. Riksdagsledamoten Åsa Lindestam, som sitter

³⁹ <http://www.dn.se/debatt/en-tvetydig-alliansfrihet-bidrar-inte-till-stabilitet/>

⁴⁰ <http://www.aftonbladet.se/debatt/debat-tammen/politik/article21859143.ab>

⁴¹ <http://www.sydsvenskan.se/skane/lofven-svart-att-regera-utan-do/>

i försvarsutskottet, skrev nyligen att Nato ändå inte skulle ge oss något bra skydd eftersom "den byråkrati och de beslutsregler som styr och reglerar formerna för Natos olika insatser förhindrar ett omedelbart militärt ingripande".⁴²

Realistiska argument är även vanliga hos Sverigedemokraterna. Riksdagsledamoten Jeff Ahl (SD) hävdade i en debatt från november 2014 att Sverige "ligger i Rysslands uttalade intressesfär" och att det finns risk för att Ryssland agerar på samma sätt mot Sverige som man gjorde mot Georgien 2008 och Ukraina 2014 om Kreml upplever att Sverige är på väg in i Nato.⁴³ Man oroas även för att Natolandet Turkiet skulle kunna dra in Sverige i ett "storkrig i sin region" och att det är något svenska liv inte ska offras för.⁴⁴ SD anser att ett upprustat svenskt försvar och samarbete med Finland är ett fullgott alternativ till Natomedlemskap.

Även bland vissa forskare lyfts farhågan för ökande spänningar i närområdet fram som ett centralt argument mot svenskt Natomedlemskap. Linus Hagström från Försvarshögskolan och Tom Lundborg från Utrikespolitiska institutet lyfter i en artikel på DN debatt fram "realisten" John Mearsheimer som hävdar att

Under Folk- och försvarsrikskonferens i januari 2016 kallade Hultqvist påståendet att Sverige kan tvingas till kärnvapenlagring för "lögn och förbannad dikt".

Moskva kan känna sig trängt och provocerat när väst väljer att stödja Ukraina och därmed "trampar runt på Rysslands bakgård".⁴⁵ Historikern Mikael Nilsson från Uppsala universitet är inne på likande tankegångar och hävdar att varningen för ett möjligt ryskt angrepp på Sverige riskerar att bli en "självuppfyllande profetia".⁴⁶

Realistiska argument framförs också av delar av den pensionerade ambassadörskåren. Mats Bergqvist, tidigare svensk ambassadör i Finland och René Nyberg, tidigare finsk ambassadör i Moskva menar att om alla länder kring Östersjön blev Natoländer skulle det "utmana Ryssland i onödan". Ett ensidigt svenskt Natomedlemskap kan leda till att spänningarna ökar kring den rysk-finska gränsen. Ambassadörerna påpekar att stödet för Natomedlemskap i Finland är lågt och det vore fel av Sverige att gå in i Nato utan hänsyn till detta.⁴⁷

En annan flitig röst i det realistiska lägret är generallöjtnanten Carl Björemman, medförfattare till boken *Bevara Alliansfriheten*. Björemman anser att de som talar om att Sverige måste bistå Baltikum i händelse av ett ryskt angrepp är "krigsförespråkare" som inte ser till Sveriges försvarsbehov främst utan ägnar sig åt moralism istället för att se till de "verkliga styrkeförhållandena".⁴⁸ Även Sven Hirdman har i sina senaste artiklar lyft fram just ökade spänningar i vårt närområde som skäl.⁴⁹

Anders Björnsson som driver sidan "Alliansfriheten" är även redaktör för boken *Försvaret Främst* som utkom i december 2015 (Celanders förlag).⁵⁰ Där skriver flera av namnen bakom boken *Bevara alliansfriheten* samt en del andra debattörer att medlemskap i militära allianser gör att Sverige i framtiden kan dras in i ett krig, en mer realistisk argumentation än tillbakablickandet i *Bevara alliansfriheten*.

De politisk-taktiska

De som argumenterar mot svenskt Natomedlemskap för att det skulle skada det egna partiet är förmodligen några av de svåraste att urskilja men

⁴² <http://www.di.se/artiklar/2015/8/20/debatt-nato-ger-inget-initialt-skydd/>

⁴³ <http://www.riksdagen.se/sv/Debatter-beslut/Interpellationsdebatter1/Debatt?did=H210101#/pos=865>

⁴⁴ <http://www.svd.se/sd-darfor-ar-nato-ett-daligt-alternativ/om/debatt>

⁴⁵ <http://www.dn.se/debatt/natomedlemskap-gor-sverige-mindre-sakert/>

⁴⁶ <http://www.dn.se/debatt/repliker/agrells-resonemang-ar-ett-logiskt-haveri/>

⁴⁷ <http://www.svd.se/fd-ambassadorer-finland-och-sverige-bor-stanna-utanfor-nato/om/debatt>

⁴⁸ <http://www.alliansfriheten.se/bisarr-krigsforesprakare-har-mycket-att-forklara-carl-bjoreman/>

⁴⁹ <http://www.dn.se/debatt/repliker/forenkla-och-ohistorisk-syn-pa-sakerhetspolitiken/>

⁵⁰ Björnsson, Anders (red.). (2015) *Försvaret främst – En antologi om hur Sverige kan och bör försvara sig*. Lund: Celanders förlag.

En Natodebatt kan skapa splittring bland de rödgröna och det är därför naturligt att inget regeringsparti är intresserat av att ha en sådan.

samtidigt bland de mest intressanta att undersöka. Här måste man titta inte bara på *vad* som sägs utan snarare kanske *hur* och framför allt vad som *görs*.

Båda regeringspartierna är emot ett svenskt Natomedlemskap. Det går trots allt en skiljelinje mellan dem då Socialdemokraterna numera mest verkar använda sig av realistiska argument medan Miljöpartiet lutar mer åt romantiska. Därmed inte sagt att den romantiska linjen inte finns kvar inom Socialdemokratin, framför allt kanske hos vänsterfalangen.

Man kan se att Socialdemokraterna, trots sitt motstånd mot själva medlemskapet, vill ha ett nära samarbete med Nato. Försvarsminister Peter Hultqvist framhåver ofta att Sverige är ett *"partnerland"*, att vi övar ihop, deltar i Nato Response Force (NRF) och Emergency Operating Procedures (EOP).⁵¹ Han uttrycker även ofta stöd för världlandsavtalet. I en artikel i DN (januari 2016) är han starkt

kritisk till dem som *"sprider myter om Natosamarbetet"*.⁵² Under Folk- och försvars rikskonferens i januari 2016 kallade Hultqvist påståendet att Sverige kan tvingas till kärnvapenlagring för *"lögn och förbannad dikt"*.⁵³

Miljöpartiet är däremot motståndare till världlandsavtalet. Att frågan verkar känslig märktes inte minst under en debatt i riksdagen i juni 2015 om försvaret när Miljöpartiets Pernilla Stålhammar enbart ville säga att världlandsavtalet *"kommer att behandlas senare"*.⁵⁴ Trots att Miljöpartiet drev på för nedrustning av försvaret i valrörelsen har nu regeringen föreslagit ökade anslag istället. Frågan är hur mycket Miljöpartiet är berett att kompromissa.

Två miljöpartistiska riksdagsledamöter, Jabar Amin och Annika Lillemets, motionerade mot världlandsavtalet så sent som i oktober 2015. Ett särskilt problem för ledamöterna tycks vara att *"Natos vapen, inklusive kärnvapen, skulle kunna stationeras på svensk mark"*.⁵⁵ Detta trots att Miljöpartiet sitter i regeringen och alltså borde stå bakom ett beslut som regeringen har fattat. En Natodebatt

kan skapa splittring bland de rödgröna och det är därför naturligt att inget regeringsparti är intresserat av att ha en sådan.

Snarare än att titta på skillnaderna mellan Socialdemokraterna och Miljöpartiet är det kanske mer intressant att se ifall det finns skillnader inom Socialdemokratin. Partiet som har både stats-, utrikes- och försvarsministerposten har mer inflytande över hur frågan om Nato behandlas. Att Socialdemokraterna numera använder sig av mer realistiska argument är kanske ett tecken på att partiet är mer villigt att ompröva sin position om man konfronteras med säkerhetspolitiska fakta. Socialdemokraterna har omprövat positioner kopplade till Sveriges utrikespolitiska identitet tidigare, som till exempel EU-medlemskapet.

Vissa namnkunniga socialdemokratiska företrädare som Widar Andersson, chefredaktör för *Folkbladet*, har öppet talat för ett Natomedlemskap, liksom tidigare statsrådet Jan Nygren. Andersson gör kopplingen till just omsvängningen i EU-frågan, som han menar gjorde upp med en *"anfränt nationalstatsromantik"*, och att Natomedlemskap är nästa naturliga steg i detta.⁵⁶ Också Jan Nygren visar upp en öppen attityd när han skriver att *"I praktiken skulle ett Natomedlemskap*

⁵¹ <http://data.riksdagen.se/fil/7BFAAF12-FB56-4812-A2C3-1575AD17B2FD>

⁵² <http://www.dn.se/nyheter/sverige/peter-hultqvist-allvarligt-sprida-myter-om-natosamarbetet/>

⁵³ <http://www.expressen.se/nyheter/peter-hultqvist-logn-och-forbannad-dikt/>

⁵⁴ <http://data.riksdagen.se/fil/7BFAAF12-FB56-4812-A2C3-1575AD17B2FD>

⁵⁵ Amin & Lillemets (2015) <http://data.riksdagen.se/fil/DB898F84-917F-4B8E-A107-14DF57CC39E2>

⁵⁶ <http://www.folkbladet.se/opinion/natofragan-vander-blad-9010453.aspx>

egentligen inte i sak innebära en särskilt stor förändring”.⁵⁷

Men just debatten om EU var uppsplitande för Socialdemokraterna och det är möjligt att man vill undvika något likande om Nato. En undersökning från november 2015 visar att medan en majoritet av Socialdemokraternas äldre väljare är emot Natomedlemskap (55 procent) är gruppen positiva bland unga väljare större än gruppen negativa. Där är siffrorna 33 procent för och 30 mot.⁵⁸

Några tydliga tecken på att Socialdemokraterna är beredda att svänga i frågan finns inte men man kan notera några intressanta detaljer. I Stefan Löfvens regeringsförklaring från oktober 2014 står: ”Sverige ska inte söka medlemskap i Nato”.⁵⁹ I regeringsförklaringen från 2015 är den meningen borttagen.

Värdlandsavtalet undertecknades före valet 2014. I juli 2015 publicerade det nu av socialdemokrater övertagna försvarsdepartementet ett PM om avtalet där ordet ”alliansfrihet” överhuvudtaget inte nämns men däremot ges solidaritetsförklaringen och att

vi bygger säkerhet tillsammans med andra en central betydelse.⁶⁰

I september 2015 avslöjade Svenska Dagbladet att Sverige, enligt en hemligstämplad promemoria från försvarsdepartementet, har uttryckt intresse för att delta i Natos Joint Expeditionary Force (JEF) som under 2017 leder Natos nya spjutspetsstyrka Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) avsedd för exempelvis omedelbara insatser i Baltikum.⁶¹

I PM:et ska det stå att JEF-styrkan ska vara tillgänglig för Nato ”i hela spektret av operationer”, bland annat krigföring. Försvarsminister Peter Hultqvist bekräftade att samtal mellan Sverige och Storbritannien, som ska leda styrkan, pågick vid ett möte i försvarsutskottet den 1 december 2015 men sade också att någon beredningsprocess om JEF inte pågår på försvarsdepartementet.⁶²

Allt tyder på att Peter Hultqvist, trots sitt uttalade motstånd, arbetar för att föra Sverige så nära Nato som möjligt. I en artikel på DN Debatt från augusti 2015 argumenterar han för

Allt tyder på att Peter Hultqvist, trots sitt uttalade motstånd, arbetar för att föra Sverige så nära Nato som möjligt.

ett ökat samarbete med USA.⁶³ Han har även tillsatt en expertutredning, ledd av ambassadör Krister Bringéus, om hur Sverige kan ”agera gemensamt med annan stat för att möta ett väpnat angrepp”. Den ska vara klar senast i augusti 2016. I utredningens direktiv slås dock fast att den svenska alliansfriheten inte ska utvärderas.⁶⁴

Det finns vissa skillnader i kommunikationen kring Natorelaterade frågor mellan försvars- och utrikesdepartementet. Under diskussionen kring om Sverige skulle skicka Jas Gripen för att hjälpa Natolandet Frankrike slå tillbaka mot terrorgruppen IS, ska Peter Hultqvist ha sagt att han önskar att det fanns en ”militär substans” i det svenska bidraget.⁶⁵ Några svenska JAS-plan blev det dock inte efter att utrikesminister Margot Wallström hävdade att det folkrättsliga mandatet var oklart.

⁵⁷ <http://www.dn.se/debatt/sverige-och-finland-maste-fatta-beslut-om-nato-ihop/>

⁵⁸ <http://www.dn.se/arkiv/dn-nyheter/unga-valjare-osakra-om-medlemskap-i-nato>

⁵⁹ <http://www.regeringen.se/tal/2014/10-regeringsforklaringen-den-3-oktober-2014/>

⁶⁰ *Samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd* (2015) http://www.regeringen.se/contentassets/c4f93c1e3479439c86f732a4b75b7a2b/samforstandsavtal-med-nato-om-varldlandsstod-ds-2015_39.pdf

⁶¹ <http://www.svd.se/sverige-kommer-annu-narmare-natos-skarpa-verksamhet>

⁶² <http://www.svd.se/hultqvist-bekraftar-samtal-om-brittisk-elitstyrka/i-senaste>

⁶³ <http://www.dn.se/debatt/sveriges-militarsamarbete-med-usa-maste-fordjupas/>

⁶⁴ <http://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/direktiv/kommittedirektiv-forut-sattningar-enligt-regeringsformen-fordjupat-forsvarssamarbete.pdf>

⁶⁵ <http://www.dn.se/nyheter/politik/forsvarsministern-blev-sannolikt-overkord/>

På pressträffen där det svenska bidraget presenterades sade Hultqvist att han "utesluter inget om vi ska gå vidare" vilket indikerar att han inte var nöjd med regeringens beslut.⁶⁶ När kabinettssekreterare Annika Söder från UD och statssekreterare Jan Salestrand från försvarsdepartementet skulle presentera regeringens linje för oppositionspartierna ska en deltagare ha sagt att "det var två världar som satt där framme och pratade".⁶⁷

Wallström är starkt engagerad i Sveriges kampanj för en plats i FN:s säkerhetsråd. Sloganen som togs fram till kampanjen var "Global commitment, independent voice". Då Sverige är med i EU syftar detta "oberoende" förmodligen just till alliansfriheten. Att lyfta fram Sveriges engagemang i FN under det kalla kriget är vanligt för romantiska Natomotståndare. Efter kritik om att Sverige som EU-medlem inte alls är "oberoende" fick UD senare backa från denna slogan⁶⁸ men den visar att just den gamla identiteten lever kvar bland delar av Socialdemokratin.

En av Wallströms politiskt sakkunniga på UD, Laila Naraghi, skrev i december 2015 en krönika i Östra Småland där Natomedlemskap avvisas med klart romantiska argument som

varning för kärnvapen, faran att associera sig med USA och Turkiet samt att det inte vore "bra för freden".⁶⁹

Synen på Nato är med andra ord långt ifrån enhetlig inom Socialdemokraterna. Partiet var dessutom länge den ledande kraften bakom neutralitetspolitiken. Det är tydligt att politisk-taktiska skäl kan väga tungt för partiets motstånd mot svenskt Natomedlemskap.

Ryska reaktioner

Eftersom frågan kring svenskt Natomedlemskap hänger samman med hotbilden från Ryssland kan det vara av intresse att titta på hur Ryssland har reagerat på den nya debatten kring Nato i Sverige.

Flera officiella ryska företrädare har uttalat sig i frågan. Ryska utrikesdepartementets talesperson Maria Zacharova sade i september 2015 att ett svenskt medlemskap skulle föranleda "motåtgärder" från rysk sida men specificerade inte vilka dessa skulle vara.⁷⁰ Det gjorde däremot Rysslands Stockholmsambassadör Viktor Tatarintsev i en stor intervju i DN i juni 2015. Då skulle Ryssland "omorientera våra styrkor och missiler".⁷¹ Det är alltså

Sputnik pekats ut som en av de allvarligaste kanalerna för ryska destabiliseringsförsök.

de realistiska motståndarna man försöker nå.

Det är också tydligt att rysk propaganda ser Sverige som en viktig front i konfrontationen med väst. Ett exempel är att nyhetssajten Sputnik News som bildades för två år sedan och ingår i Russia Today-koncernen fick en svensk version i april 2015.

Sputnik publicerar ofta inlägg om splittring i Natosamarbetet. Som till exempel att en amerikansk pensionerad överste har varnat för kärnvapenkrig,⁷² att Polens vice försvarsminister vill att Nato placeras ut i kärnvapen i landet,⁷³ att Turkiet kan komma att uteslutas⁷⁴ och att en tysk parlamentariker anser att det är Baltikum som provocerar Ryssland.⁷⁵

⁷² <http://se.sputniknews.com/asi-kt/20151129/881183/ryssland-usa-karnvapenkrig.html>

⁷³ http://se.sputniknews.com/politik/20151206/903623/polen-nato-karnvapen.html?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2F&utm_medium=short_url&utm_content=amMP&utm_campaign=URL_shortening

⁷⁴ <http://se.sputniknews.com/asi-kt/20151205/900837/turki-et-nato-daesh.html>

⁷⁵ <http://se.sputniknews.com/asi-kt/20151221/944186/tyskland-baltikum-nato.html>

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ <http://www.svd.se/drar-wallstrom-och-hultqvist-at-samma-hall/i/senaste>

⁶⁸ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ud-backar-fran-omstridd-slogan/>

⁶⁹ <http://www.ostrasmaland.se/ledare/bevara-svensk-alliansfrihet/>

⁷⁰ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ryssland-motatgarder-om-sverige-gar-med-i-nato/>

⁷¹ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/rysslands-ambassador-vi-har-gjort-allt-for-att-starta-en-dialog/>

Målgruppen är unga läsare mellan 18-35 år och inläggen är skrivna med ett lättillgängligt språk. Det är framför allt så kallade ”alternativa” nyhetssajter med högerextrem inriktning som plockar upp Sputniks material.

Sputnik pekas ut som en av de allvarligaste kanalerna för ryska destabiliseringsförsök. MSB följer sajten dagligen och sedan i augusti 2015 pågår en uppbyggnad på myndigheten för att övervaka pågående informations- och påverkanskampanjer riktade mot Sverige.

Intressant är att försvarsminister Peter Hultqvist, som har arbetat för ett nära samarbete mellan Sverige och Nato, flera gånger har utsatts för ryska propagandakampanjer. I februari 2015 publicerade en tysk lokalnyhetssida ett falskt brev med Peter Hultqvists namnteckning där försvarsministern hävdar att Sverige ska sälja artilleripjäser till Ukraina. Brevet spårades senare till S:t Petersburg. I september skapades även ett falskt Twitterkonto i försvarsministerns namn.⁷⁶

Sammanfattning

Om man ska försöka ge en samlad bild av Natomotståndet i Sverige kan man först titta på de politiska partierna. Hos Miljöpartiet och Vänsterpartiet dominerar romantiska argument, särskilt kärnvapenmotstånd och en negativ inställning till militära allianser i allmänhet och med USA och Turkiet i synnerhet. Även Socialdemokraterna visar tecken på motstånd utifrån romantiska rötter men har på senare tid främst använt sig av ”realistiska” resonemang. Att vissa socialdemokrater öppet stödjer Natomedlemskap, att synen på Nato inom regeringen är delad och att dess väljare är splittrade tyder på att partiet även har politisk-taktiska skäl att vara emot.

Sverigedemokraterna är mestadels i det realistiska lägret även om man kan misstänka att mycket av partiets motstånd mot Nato har samma grund som deras EU-motstånd – en nationalism som sätter suveräniteten främst. Sverige kan enligt ett sådant synsätt inte vara bundet att hjälpa andra länder utan se om sin egen säkerhet.

Intressant är att SD, till skillnad från många högerextrema partier i Europa, inte visar upp några tendenser på att direkt stödja den ryska linjen, även om vissa SD-företrädare ibland uttrycker förståelse för Moskvas agerande. Det är något SD kritiserats för av mer högerextrema röster som exempelvis bloggaren Jan Milld, ett öppet fan av Putin som hävdar att Nato stödjer islamister.⁷⁷ En opinionsmätning gjord av Skop för tankesmedjan Frivärld i juni 2015 visar dock att 58 procent av SD:s väljare stöder ett Natomedlemskap.⁷⁸ Av politisk-taktiska skäl kanske partiet kan komma att svänga i frågan.

Vad gäller bloggar och aktionsgrupper är ”Natoutredningen” och ”Alliansfriheten” de mest aktiva, även ”Aktionsgruppen Nej till Nato”. Samtliga domineras av den politiska vänsterns äldre socialdemokrater, vänsterpartister och personer kopplade till Clartéförbundet och FiB/Kulturfront. Även om flera romantiska motståndare som Stina Oscarson på ”Natoutredningen” är framträdande går det att notera att ”realistiska” argument blir allt vanligare bland Natomotståndarna.

⁷⁶ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/peter-hultqvist-utsatt-for-rysk-lognattack/>

⁷⁷ <https://janmilld.wordpress.com/2015/11/26/vad-forsvarar-nato/>

⁷⁸ <http://frivarld.se/wp-content/uploads/2015/11/Rapport-till-Friv%C3%A4rld-oktober-2015-1.pdf>

Att de romantiska rösterna domineras av personer med en politisk vänsterorientering (varav flera kan betecknas som vänsterextrema) är kanske inte särskilt förvånade. Intressant är att dessa radikala röster, precis som de högerextrema, visar stöd för den ryska linjen i exempelvis Ukraina. Det vore svårt att idag beskriva Putins Ryssland som en förkämpe för vänsteridéer vil-

ket tyder på att det kanske inte främst är vare sig Nato eller Ryssland det handlar om utan snarare USA och den extrema vänsterns aversion mot landet.

Det är tydligt att Ryssland följer frågan om svenskt Natomedlemskap, någonting bland annat rapporteringen från svenska Sputnik vittnar om. Där framställs Nato som opålitligt snarare än farligt. Reaktionen från ryska

makthavare tyder på att Ryssland antar att det är de "realistiska" som kommer att stå i centrum för svensk Natodebatt. Det kan även förklara varför ryska propagandaoffensiver har riktats mot den realistiske Peter Hultqvist snarare än mot den romantiska Margot Wallström.

FÖRFATTAREN:

Aaron Korewa har en Masterexamen i statskunskap och en pol kand i nationalekonomi från Uppsala universitet. Han har varit politisk sakkunnig hos tidigare utrikesminister Carl Bildt och är idag säkerhetspolitisk skribent knuten till Atlantic Council och tankesmedjan Frivärld. Han är medredaktör för Natobloggen.se.

© Författaren och Frivärld 2016. Att kopiera rapporten är inte tillåtet utan tillstånd från Frivärld.